

Terminologizarea cuvintelor de uz comun în domeniul telecomunicațiilor

Autori: S. Caterenciuc, L. Ciumac

Prezentul articol pune în discuție unele aspecte ale terminologizării lexemelor din limba comună în limbajul telecomunicațiilor. Acest studiu încearcă să confirme ideea că metafora este, de fapt, forța motrică în mecanismul de terminologizare al unităților lexicale uzuale.

În prezent, definirea termenilor, stabilirea relației acestora cu unitățile lexicale ale limbii comune formează un obiect de dispută lingvistică.

În *UNESCO Guidelines for Terminology* se menționează că interacțiunea între limbajul specializat și limba comună este una dinamică – există un flux constant de material lexical în ambele direcții [7, p. 10].

Într-adevăr, relația terminologiei tehnice cu limba comună este una complexă, constând în schimburi reciproce: într-o primă etapă, unități ale limbii suferă un proces de *terminologizare* în domeniul telecomunicațiilor pentru ca apoi, prin utilizarea frecventă în textele de presă, termenii să fie supuși unei despecializări treptate – *determinologizarea*, pe măsură extinderii contextual-semantice la nivelul limbii comune. Pe lângă faptul că telecomunicațiile sunt în prezent unul dintre cele mai dinamice domenii ale cunoașterii umane, înregistrând, pe zi ce trece, progrese tot mai mari, cu importante consecințe de ordin lingvistic, se remarcă eforturi întreprinse chiar din interiorul domeniului de o serie de experți – *usability experts* – pentru diminuarea stresului apărut la contactul cu noua tehnologie și cu terminologia caracteristică (ceea ce în engleză poartă denumirea de *technostress* [8], în scopul sporirii accesibilității pentru utilizatorul de rând. În acest sens, terminologia tehnică (cu referire la terminologia

telecomunicațiilor în limba engleză) recurge la următoarea „strategie”: tendința de creare a termenilor prin apelul la cuvinte uzuale, caracteristică distinctă pentru acest tip de terminologie. Menționăm faptul că pentru evitarea folosirii termenilor foarte savanți, a termenilor care sunt mai greu de înțeles și de utilizat de nespecialiștii în domeniu, se recurge la o modalitate mai simplă și mai accesibilă de formare și utilizare a termenilor tehnici – terminologizarea lexemelor uzuale. Subliniem faptul că nu există o barieră rigidă între limba comună și limbajul specializat, fiind întâlnite lexeme care aparțin ambelor tipuri de limbaje.

Pentru explicarea mecanismului evoluției sensurilor este necesar să fie examinată și modalitatea prin care se poate produce schimbarea de sens a cuvintelor: transferul bazat pe un *raport de asemănare între cele două obiecte*, care mai este numit și *transfer metaforic*, contribuind la modificarea evoluției semantice a cuvintelor.

Așa cum arată și I. Meyer [8], majoritatea termenilor sunt metaforici, preferându-se analogia cu realități familiare. Spre exemplu, termenul *mouse* este, cu siguranță, mult mai atractiv pentru vorbitori decât *X-Y position indicator*, denumirea inițială a termenului. În acest fel, metafora devine o formă de conceptualizare, un instrument de creare a sensurilor noi, adică a termenilor tehnici. Enunțul metaforic nu îndeplinește doar o simplă funcție estetică, ci este un adevărat element constitutiv al mesajului. În acest caz, putem considera, după părerea noastră, existența unei sinonimii ce a apărut pentru două categorii de utilizatori: specialiștii din domeniul tehnic și utilizatorii de rând. Astfel de termeni nu sunt folosiți ca dublete, deoarece sunt utilizați de diferite categorii de vorbitori.

Lingvistul Kyo Kageura [5, p. 14], referindu-se la procesul de terminologizare, subliniază următoarele: “*many lexical units have the possibility to function as words and as terms...; individual terms constantly interact and intersect with general*

words because they share the same linguistic forms”.

Apreciem această opinie, menționând faptul utilizării pe larg a lexemelor din limba comună în calitate de sursă a fenomenului de terminologizare în domeniul terminologiei tehnice ca o modalitate de îmbogățire a limbajului specializat prin utilizarea metaforei pentru transferul semantic. Considerăm că migrarea lexemelor din limba comună în terminologia tehnică are loc după următorul traseu: metalimbajul tehnic englez împrumută cuvinte din limba comună, cărora le atribuie semnificații științifice, acest procedeu de extindere a sensului este posibil, după cum am afirmat mai înainte, prin întrebuintarea metaforei.

Limbajul telecomunicațiilor atrage și prin stilurile pe care le imită, de cele mai multe ori dând impresia că nu este vorba de un stil științific, ci de stilul beletristic. Subliniem faptul că se dezvoltă chiar un limbaj tehnic colocvial: *bridge, bus, computerize, icon, mobile phone, dial* etc., termeni utilizați atât de specialiști, cât și de nespecialiști.

Trecând în revistă părerile diferitor lingviști referitor la fenomenul de terminologizare a unităților lexicale din limba comună, vom sublinia că, într-adevăr, această modalitate de formare a termenilor este foarte productivă și populară. În continuare vom analiza câteva exemple preluate din *Telecom Glossary* [1] pentru a elucida mai detaliat fenomenul terminologizării în terminologia tehnică engleză.

Metodologia cercetării noastre constă în combinarea analizei paradigmatică cu cea sintagmatică, comparând sensurile dezvoltate de termenii tehnici în dicționarele terminologice online, urmărind și comparând, așadar, dinamica sensurilor cu definițiile înregistrate de dicționarele generale ale limbii engleze.

Evoluția semantică a unităților lexicale poate fi stabilită prin compararea sensurilor inițiale ale acestora cu cele din metalimbajul tehnic, adică prin compararea diferitor etape în evoluția limbii. Aceste schimbări se produc la nivelul structurii

lexico-semantice a cuvintelor. În opinia noastră, una dintre cauzele principale ale evoluției sensurilor cuvintelor o constituie *polisemia*.

Vom menționa că, de cele mai multe ori, evoluția sensului unei unități lexicale se realizează prin: 1. *restrângerea sensului* sau 2. *extensiunea sensului* [2]. Fenomenul de restrângere a sensului cuvintelor presupune o specializare, o îngustare a sferei de cuprindere, adică are loc procesul de *terminologizare*.

Este important de evidențiat că multe cuvinte din limba comună se terminologizează doar făcând parte din anumite îmbinări de cuvinte – termeni-sintagme, mai mult sau mai puțin stabile, cu caracter terminologic. Astfel, în termenul tehnic *open circuit* (“*a circuit available for use*”), cuvântul *open* are un sens diferit față de cel din limba comună (“*allowing access, passage, or a view through an empty space; not closed or blocked: to leave the windows open at night*”). Cuvântul *band*, având în limba literară sensurile: 1. “*a flat, thin strip or loop of material, used as a fastener, for reinforcement, or as decoration...*”; 2. *a group of people who have a common interest or purpose or who share a common feature...*”) se folosește în domeniul telecomunicațiilor cu sensul de “1. *frequency spectrum between two defined limits*; 2. *a group of tracks on magnetic drum or on one side of a magnetic disk*”. Putem remarca extinderea, prin analogie, doar a unuia dintre cele două sensuri ale cuvântului din limba literară, și anume „prezența de trăsături, scopuri comune”. Un alt exemplu poate fi cuvântul polisemantic *bridge*, care în limba literară are următoarele semnificații: “1. *a structure carrying a road, path, railway, etc. across a river, road, or other obstacle*; 2. *a card game related to whist, played by two partnerships of two players who at the beginning of each hand bid for the right to name the trump suit, the highest bid also representing a contract to make a specified number of tricks with a specified suit as trumps*”. În calitate de termen tehnic va fi utilizat cu următoarea accepție: “*a*

device that links or routes signals from one network to another”; considerăm că sensul terminologic apare ca rezultat al extinderii doar a unuia dintre sensurile cuvântului: „obiect care unește ceva”.

Subliniem că pentru a cunoaște sensul termenului tehnic, nu este suficient de a ști „sensul uzual” (obișnuit) al cuvintelor din care provin acești termeni, dar trebuie să cunoști temeinic și domeniul respectiv, în cazul nostru cel al telecomunicațiilor.

Trecerea sensului modificat al cuvintelor din limba comună în sfera limbajelor de specialitate are, după cum am mai afirmat, la bază o oarecare asociere (analogie), o deplasare metaforică, în unele cazuri poate fi vorba de o analogie în planul acțiunii. De exemplu, termenul *mouse* (*a hand-held computer input device that generates signals on a video display*), după părerea noastră, este posibil să fi apărut tot ca urmare a unui transfer semantic de tip metaforic și anume prin asociere cu denumirea unui animal – *mouse* (“*a small rodent that typically has a pointed snout, relatively large ears and eyes, and a long tail*”). Considerăm că asocierea s-a făcut având în vedere atât forma, cât și acțiunea și efectele produse de un asemenea animal.

Același tip de transfer semantic a avut loc și în cazul altor termeni folosiți în domeniul tehnic, cum sunt: **clock** (1. *a reference source of timing information*; 2. *a device providing signals used in a transmission system to control the timing of certain functions such as the duration of signal elements*); **bus** (*one or more conductors or optical fibers that serve as a common connection for a group of related devices*); **bug** (1. *a concealed microphone or listening device or other audiosurveillance device*; 2. *a mistake in a computer program*; 3. *to install means for audiosurveillance*; 4. *a semiautomatic telegraph key*; 5. *a mistake or malfunction*).

Ca o consecință a derivării semantice, pot deveni termeni și unele verbe din limba comună, care își modifică sensul: **switch** (folosit cu sensul: “*in communications systems, to transfer a connection from one circuit to another*”); **feed** “*to supply a signal*”;

to the input of a system, subsystem, equipment, or component, such as a transmission line or antenna”; verbul **save** are următoarea semnificație în telecomunicații: “to make a computer keep the work that you have done on it”, iar în limba literară este utilizat cu sensul “to make someone or something safe from danger, harm, or destruction (rescue)”.

Schimbări de sens se pot produce și la nivelul unui element constitutiv al unui derivat. Astfel, în termenul **microinstruction** asistăm la anihilarea semnificației prefixoidului *micro-*. Aici elementul *micro-* și-a pierdut sensul de „mic”, cu care apare în termenii **microcomputer** sau **microchip**.

Unii autori sunt tentați să menționeze că fenomenul polisemiei este prezent și în rândul termenilor, fapt remarcat și de M. Bucă și I. Evseev, autorii lucrării *Probleme de semasiologie*, în care precizează că „și în domeniul terminologiei, care constituie principala citadelă a monosemiei, legea multiplicării semnificațiilor își croiește drum, în ciuda eforturilor conștiente ale reprezentanților diverselor științe de a optimiza și standardiza sistemul lor terminologic, prin respectarea legii codului ideal: un singur semn – un singur sens” [2, p. 37].

Considerăm că prin modificările de sens o parte din termenii tehnici menționați, proveniți din limba comună, funcționează ca *omonime*. Acad. Ion Coteanu menționa că „este firesc un cuvânt polisemantic să se poată desface în tot atâtea omonime câte sensuri (sau trimiteri la referent) are conținutul lui” [3, p.125].

Menționăm faptul că, în ceea ce ne privește, considerăm că fenomenul migrării termenilor în alte domenii de specialitate, adică împrumutul acestora pentru a desemna alte concepte, rezultă într-o omonimie și nu polisemie. Vom exemplifica cele enunțate prin termenul *virus*, care în diferite sisteme terminologice are diferite semnificații. Așadar, în *Longman Dictionary of English Language and Culture* este menționată următoarea semnificație

pentru termenul-sintagmă **computer virus** din terminologia telecomunicațiilor: *"a program (plan of operations) secretly introduced into a computer which makes copies of itself and often damages other programs on the computer, including the operating system"* [6], în terminologia medicală (*Dicționar medical on-line* [4]) este semnalată o altă semnificație, proprie limbajului medical: *„virusurile sunt agenți infecțioși ai bacteriilor, plantelor, animalelor și omului. Reprezintă entități de sine stătătoare, vii, de dimensiuni foarte mici, cu structura foarte simplă, incapabile să crească și să se înmulțească altfel decât prin parazitarea celulelor vii cu organizare complexă. Virusurile pătrund în celule, se dezvoltă, se multiplică, dezorganizând și omorând, în final, celula”* [4]. În aceste două semnificații caracteristice terminologiei tehnice și medicale sesizăm o oarecare deplasare metaforică, o analogie: *„ceva ce distruge”*. După părerea noastră, acești termeni nu pot fi polisemantici, ci omonimici, deoarece în fiecare sistem terminologic au o singură semnificație.

Pe lângă fenomenul de terminologizare (ca rezultat al unor transferuri semantice din sfera limbii comune în cea a limbajelor profesionale), are loc și fenomenul invers (antonim) – *determinologizarea*. Menționăm că fenomenul determinologizării termenilor tehnici se datorează întrebuițării masive a limbajului specializat de către multe grupuri sociale ale populației în comunicarea orală, are loc în mare măsură procesul de deplasare a termenilor tehnici, mulți dintre aceștia trecând dincolo de limbajul tehnic. În momentul migrării termenilor tehnici spre limba comună se poate remarca uneori o interpretare superficială, o aproximare a sensului tehnic, ca rezultat al apariției lor în textele adresate publicului larg. În cazul extensiunii, cuvintele își largesc sfera de cuprindere trecând de la un sens particular la unul general, adică termenii suferă un proces de determinologizare.

Termenul, prin esența sa, este lipsit de expresivitate, de nuanțe conotative, dar, trecând în altă sferă semantică, el

contribuie la dezvoltarea laturii expresive a vocabularului. Tendința vorbitorilor spre expresivitate în procesul comunicării este un imbold permanent pentru dezvoltarea unor sensuri lexicale noi.

Pe baza materialului lexical studiat și a analizei acestuia din punctul de vedere al structurii semantice, concluzionăm că între limba comună și limbajele speciale (terminologii) există legături indisolubile de complementaritate, ce evidențiază atât aspecte comune, cât și unele particulare, legate de specificul domeniului de activitate. Afirmăm că între terminologia tehnică engleză și limba comună engleză este un nesfârșit „du-te – vino”; rezultatul este cristalizarea unor omonimii, în cadrul cărora se manifestă mai multe semnificații tehnice, pe lângă cea curentă. Subliniem că analiza semantică în cadrul termenilor tehnici trebuie să ia în considerare fiecare manifestare tehnico-științifică a respectivului termen, lăsând la o parte nivelul uzual.

În felul acesta, de-a lungul anilor, cuvintele își pot schimba sensul sub influența factorilor de natură diferită. Cauzele schimbărilor semantice sunt numeroase și variate. Ele pot fi reduse însă la două tipuri de bază: 1. factori lingvistici și 2. factori extralingvistici [2].

În cazul factorilor de natură lingvistică, schimbările sunt determinate de evoluția limbii, adică de procesele care au loc ca urmare a modificării relațiilor semantice stabilite între cuvinte în cadrul unui câmp lexico-semantic. Un rol important în schimbarea sensului unui cuvânt și revine de asemenea contextului în care acesta începe să fie utilizat. Factorii extralingvistici sunt legați de schimbările din realitatea extralingvistică: dispariția, transformarea, apariția unor obiecte, modificarea relațiilor social-istorice. O influență foarte mare asupra modificării sensurilor cuvintelor au, mai ales, schimbările din societate, care se află în permanență transformare.

Modificările din structura semantică a cuvintelor au consecințe atât în planul paradigmatic (având în vedere schimbarea sferei lor de întrebuințare), cât și în cel sintagmatic (ținând cont de noile posibilități asociative în contexte specifice subsistemului de referință).

În concluzie, vom sublinia faptul că terminologia tehnică engleză din domeniul telecomunicațiilor este formată atât din lexeme din limba comună, utilizate cu semnificație tehnică, cât și din lexeme strict specializate, care individualizează acest limbaj de specialitate.

Bibliografie:

1. *ATIS Telecom Glossary 2012*. www.atis.org/glossary/
2. Buca M., I. Evseev. *Problemele de semasiologie*. Timișoara: Editura „Facla”, 1976. 37p.
3. Coteanu I., Forăscu N., Bidu-Vrânceanu A. *Limba română contemporană. Vocabularul*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1985. 256 p.
4. *Dicționar medical online*. www.dictionarmedicalonline.ro
5. Kageura K. *The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth*. John Benjamins Publishing. Amsterdam , Philadelphia, 2002. 322 p.
6. *Longman Dictionary of English Language and Culture*. www.goodreads.com.
7. UNESCO Guidelines for Terminology. <http://unesdoc.unesco.org/images/>
8. Meyer I. *Computer Words in Our Everyday Lives: How are They Interesting for Terminography and Lexicography*. Ottawa, Canada, 2004. [http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex 2000](http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex_2000).